

Lekens betydelse för lärandet i fritidshem

Emil Eriksson

Sammanfattning

Detta arbete handlar om lek och lärande i fritidshem utifrån pedagogers perspektiv. Använder pedagogerna sig av leken som ett verktyg för barnens lärande och har leken ett egenvärde i verksamheten? Syftet är att beskriva hur pedagoger i fritidshem ser på lekens betydelse för barnens lärande i verksamheten. Jag har valt att använda mig av kvalitativa intervjuer och har intervjuat fem pedagoger i fritidshem. Resultatet visar att pedagogerna använder sig av leken som ett verktyg för barnens lärande, vilket överensstämmer med styrdokumentet där det står att lek och lärande ska integreras. Trots detta anser pedagogerna att den fria leken har ett egenvärde i verksamheten.

Nyckelord: Fritidshem, lek, lärande, pedagog

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte	2
1.2 Frågeställningar	2
1.3 Centrala begrepp	2
1.4 Avgränsningar	3
1.5 Disposition	3
2. Bakgrund	4
2.1 Lärandetraditioner, teoretiker och teorier	4
2.2 Sociokulturellt perspektiv	4
2.3 Vygotskijs teori om lek	5
2.4 Kognitivismen	6
2.5 Piagets teori om lek	6
2.6 Eriksons teori om lek	8
2.7 Frøbels teori om lek	9
2.8 Sammanfattning av lärandetraditioner, teoretiker och teorier	9
2.9 Lek och lärande i fritidshemmets styrdokument	10
3. Tidigare forskning	11
3.1 Nutida forskning om lek	11
3.2 Nutida forskning om lärande	12

3.3 Förhållandet mellan lek och lärande	14
3.4 Lek och lärande i fritidshemmet	14
3.5 Sammanfattning av nutida forskning om lek och lärande	16
4. Metod	18
4.1 Vetenskapligt förhållningssätt	18
4.2 Kvalitativ studie	18
4.3 Kvalitativa intervjuer	19
4.4 Urval	20
4.5 Generalisering och tillförlitlighet	21
4.6 Etiska aspekter	22
4.7 Genomförande	23
4.8 Bearbetning och analysbeskrivning	24
5. Resultat	25
5.1 Informanternas syn på begreppet lek	25
5.2 Informanternas syn på begreppet lärande	26
5.3 Informanternas syn på förhållandet mellan lek och lärande	27
5.4 Vad kan barn lära sig genom lek?	27
5.5 Leken som verktyg för barnens lärande	29
5.6 Den fria lekens egenvärde i verksamheten	31
5.7 Förändring av synsätt på leken genom åren	34
5.8 Sammanfattning av resultat	35

6. Diskussion	36
6.1 Resultatdiskussion	36
6.2 Informanternas syn på begreppet lek	36
6.3 Informanternas syn på begreppet lärande	37
6.4 Informanternas syn på förhållandet mellan lek och lärande	37
6.5 Vad kan barn lära sig genom lek?	37
6.6 Leken som verktyg för barnens lärande	38
6.7 Den fria likens egenvärde i verksamheten	39
6.8 Förändring av synsätt på leken genom åren	40
6.9 Kritisk granskning av studiens metod och genomförande	41
6.10 Studiens betydelse för yrkesutövningen	42
Referenser	
Bilaga 1	

1. Inledning

Barn erövrar omvärlden genom leken. När barn utforskar och försöker förstå sig själv och sin omvärld sker det oftast genom lek. Det går därför knappast att skilja lek från lärande. I leken utforskar barn sin omvärld, bearbetar intryck och erfarenheter och kommunicerar med andra. I leken upptäcker barn sina förmågor och intressen. Genom leken utvecklas barn socialt, känslomässigt, motoriskt och intellektuellt. Lek och lekfullhet bör därmed ses som en betydelsefull dimension i allt lärande (Pramling, Samuelsson & Sheridan 1999, s 83).

I ovanstående citat menar författarna att lek och lärande inte går att särskilja, vilket jag håller med om. Det finns två olika perspektiv på hur pedagoger kan se leken i fritidshemmet, antingen som fri där barnen lär sig på egen hand, eller planerad där barnen förmodligen inte tänker på att pedagogerna har intentioner med leken. Enligt Lgr 11 och Skolverket (2014) förväntas pedagoger integrera lek och lärande i fritidshemmet så det är kanske inte särskilt konstigt att jag har fått intrycket av att det är det senare av de två perspektiven som pedagoger i verksamheten ofta intar. Eva Kane (2013) hävdar att det är motsägelsefullt att ge utrymme för fri lek och samtidigt ha intentioner med verksamheten. Hon baserar detta uttalande utifrån flera olika definitioner av lek där gemensamma kriterier bland annat är att leken ska vara spontan, frivillig och inte ha några andra mål än leken i sig. Även Ingrid Pramling Samuelsson och Sonja Sheridan (1999) menar att de flesta forskare är överens om vilka kriterier det är som gestaltar leken. Enligt författarna brukar det framhållas att lek är lustfylld, frivillig, spontan och oftast social. Trots detta belyser Carin Falkner och Ann Ludvigsson (2012) att många pedagoger står bakom ett perspektiv på lek där leken används som ett verktyg för bestämda lärandemål. Författarna menar att anledningen till detta är att det ger legitimitet åt lek i verksamheten till skillnad från ett perspektiv där leken ses som något meningsfullt i sig själv.

Enligt mina egna erfarenheter från den verksamhetsförlagda utbildningen används idag leken som ett verktyg för lärande mer än tidigare och jag anser att den senaste läroplanen, Lgr 11 samt Skolverket (2014) stödjer denna utveckling. Är fritidshemmets styrdokument anledningen till detta? Jag kommer i denna studie att ta reda på vilken syn pedagoger i fritidshem har på leken som ett verktyg för lärande och ta reda på den fria lekens roll i verksamheten, hur ser pedagogerna på lekens egenvärde i fritidshemmet? Jag anser att det finns en risk att den fria leken får mindre utrymme i verksamheten i takt med att begreppet

lärande får mer och mer plats i styrdokumentet. Har barns behov av fri lek minskat? Jag anser snarare att behovet har ökat i och med de höga kunskapskrav som ställs på eleverna i dagens skola. Förutom lekens egenvärde och leken som ett verktyg för lärande har jag i denna studie valt att intressera mig för hur pedagoger i fritidshem ser på lekens betydelse för lärandet i verksamheten. Jag kommer att intervjua fem pedagoger och min förhoppning är att mitt arbete kommer att bidra till ett ökat intresse för vidare forskning inom området. Studien är relevant av flera anledningar, bland annat på grund av att fritidshemmet enligt styrdokumentet ska integrera lek och lärande. Följer pedagoger i fritidshem aktivt styrdokumentens riktlinjer? Studien är även relevant på grund av att det finns relativt lite forskning om fritidshem, och mer specifikt om det lärande som sker i verksamheten. Det ska bli intressant att jämföra mina resultat med den tidigare forskning som finns tillgänglig och förhoppningsvis kommer andra forskare i framtiden att koppla sina resultat till min studie.

1.1 Syfte

Studien behandlar lek och lärande i fritidshem ur ett pedagogperspektiv. Syftet med detta arbete är att ta reda på hur pedagoger i fritidshem ser på lekens betydelse för barnens lärande i verksamheten, hur pedagogerna ser på lekens egenvärde i verksamheten och vilken syn pedagogerna har på leken som ett verktyg för bestämda lärandemål.

1.2 Frågeställningar

- Hur ser pedagoger på lekens betydelse för barns lärande i fritidshem?
- Hur ser pedagoger på lekens egenvärde i fritidshem?
- Vilken syn har pedagoger på leken som ett verktyg för bestämda lärandemål?

1.3 Centrala begrepp

Fri lek:

När jag använder begreppet fri lek menar jag den lek som sker utan styrning från pedagoger. Jag menar inte att pedagoger inte kan vara involverade i leken, utan att leken ska ske på barnens villkor.

Planerad lek/lek som ett verktyg för lärande:

När jag använder begreppet planerad lek eller lek som ett verktyg för lärande menar jag att leken är initierad av pedagoger där leken inte är målet i sig, utan att pedagogerna har intentioner med leken.

Pedagoger:

När jag använder begreppet pedagoger menar jag de vuxna som arbetar i fritidshem, oavsett vilken utbildning de har. I studiens metoddel kommer jag dock att presentera mina informanternas olika utbildningar och erfarenheter.

1.4 Avgränsningar

Jag kommer att studera pedagogers syn när det gäller lekens betydelse för lärandet i fritidshem, vilket innebär att pedagogernas syn på lek i förskolan och i skolan inte kommer att beröras. Anledningen till detta är att majoriteten av den forskning och litteratur som jag har tagit del av fokuserar på just förskolan och skolan. Jag vill i och med denna studie specifikt lyfta fram hur pedagoger i fritidshem använder sig av leken i verksamheten, en verksamhet som jag som blivande lärare i fritidshem tycker är viktig och intressant att forska i.

1.5 Disposition

I kapitel 1 introducerar jag arbetet och presenterar mitt syfte och mina frågeställningar. I kapitlet presenterar jag även studiens centrala begrepp, vilka avgränsningar jag har gjort samt hur dispositionen av arbetet ser ut. I kapitel 2 presenterar jag olika lärandetraditioner och teoretikers syn på lek och lärande. I kapitel 3 presenterar jag tidigare forskning om lek och lärande som jag anser är relevant för mitt arbete. I kapitel 4 presenterar jag mina metodologiska utgångspunkter, hur urvalet av studiens informanter har gått till, generalisering och studiens tillförlitlighet, mina forskningsetiska överväganden, hur jag har genomfört min undersökning samt hur det empiriska materialet har bearbetats och analyserats. I kapitel 5 presenterar jag de resultat som jag har kommit fram till genom mina intervjuer. I kapitel 6 kommer jag att koppla och diskutera undersökningens resultat i förhållande till studiens andra och tredje kapitel. Jag kommer att diskutera undersökningens metod och genomförande och jag kommer att diskutera undersökningens betydelse för yrkesutövningen.

2. Bakgrund

I denna del av mitt arbete kommer jag att presentera olika lärandetraditioner och teoretiker som har haft stor betydelse för hur man ser på lek och lärande idag. Jag kommer även att belysa hur lek och lärande framställs i fritidshemmets styrdokument.

2.1 Lärandetraditioner, teoretiker och teorier

I denna del av mitt arbete kommer jag att presentera olika lärandetraditioner och teoretiker som har haft stor betydelse för hur man ser på lek och lärande idag. En av dessa traditioner är det sociokulturella perspektivet som har sitt ursprung i Lev Vygotskijs arbeten om utveckling, lärande och språk. En annan tradition är kognitivismen där företrädaren Jean Piagets teorier har fått stor betydelse för skola, utbildning och för den mer allmänna synen på barns utveckling. Jag kommer att belysa Erik Homburger Eriksons teori om lek som utgår från hans psykosociala teori om identitetsutveckling. Jag kommer även att presentera den tyske pedagogen Friedrich Fröbel som enligt mig hade intressanta teorier när det gäller bland annat den fria leken. Utifrån mitt syfte och mina frågeställningar i denna studie anser jag att dessa perspektiv och teoretiker kan bidra med en större förståelse för ämnet lek och lärande.

2.2 Sociokulturellt perspektiv

Roger Säljö (2012) beskriver hur det sociokulturella perspektivet utvecklades på 1920-talet av Lev Vygotskij som menade att psykologin befann sig i en kris. Enligt Säljö (2012) ansåg Vygotskij att den dominerande traditionen vid tillfället, Pavlovs reflexologi som blev ursprunget till behaviorismen, inte var tillräcklig för att förklara hur människor lär och utvecklas. Säljö (2012) menar att det sociokulturella perspektivet är en social teori om lärande och utveckling som ger en förståelse av hur människor blir delaktiga i kunskaper och erfarenheter genom ett samspel med andra i olika aktiviteter.

Enligt Säljö (2012) försvann mer eller mindre det sociokulturella perspektivet under en lång tid, men sedan 1980-talet har intresset för traditionen och Vygotskijs teorier återkommit. Fredrik Lillemyr (2013) hävdar att Vygotskijs tankar om lek ur ett sociokulturellt synsätt är

aktuella än idag, men menar att hans perspektiv på leken har varit relativt okända i Skandinavien. Lillemyr (2013) beskriver hur Vygotskijs teorier blev upphov till det som kallas socialkonstruktivism. Knud Illeris (2007) belyser att i socialkonstruktivismen är det relationer som utgör källan till mänskliga handlingar. Enligt författaren antar teoretiker inom socialkonstruktivismen att människans beteende inte bottnar i personliga egenskaper utan att det är beroende av karaktären hos de situationer som han eller hon befinner sig i.

2.3 Vygotskijs teori om lek

Enligt Sandra Smidt (2010) anser Vygotskij att leken skiljer sig från andra barnaktiviteter genom att barnet i leken skapar låtsassituationer. Vygotskij hävdar enligt författaren att barnets förmåga att ägna sig åt låtsaslek har att göra med att det börjar kunna skilja det visuella från det förnuftsmässiga eller meningsfulla. Med det visuella menar Vygotskij ”det som kan ses” och med det förnuftsmässiga menar han ”vad det betyder”. Han ser detta som det första steget på väg mot utvecklingen av högre psykiska funktioner och verbalt tänkande, vilket enligt Vygotskij uttrycker lekens betydelse för kognitiv eller intellektuell utveckling.

Säljö (2012) beskriver det mest bekanta begreppet i Vygotskijs arbeten, den närmaste proximala utvecklingszonen. Enligt författaren menade Vygotskij att när en människa behärskar ett begrepp eller en färdighet väl, så är han eller hon mycket nära att också behärska något nytt. Lillemyr (2013) belyser hur Vygotskij även kopplade den proximala utvecklingszonen till barns lek och att han menar att barnet i leken skapar sin egen närmaste utvecklingszon. Smidt (2010) menar att Vygotskij tänker sig att barnet i leken alltid befinner sig över sin ålder, sitt vardagsbeteende och sin genomsnittliga utvecklingsnivå. Enligt författaren uttrycker Vygotskij detta genom att säga att barnet i leken hela tiden är ett huvud högre än sig själv.

Lillemyr (2013) menar att Vygotskij ansåg att leken är särskilt viktig för barns lärande och utveckling. Vygotskij ansåg även att förhållandet mellan lek, lärande och utveckling är indirekt. Lillemyr (2013) förtydligar detta genom att belysa att leken kan fungera som en verkningsfull utvecklings- och lärandemekanism, även om detta inte alltid går att avläsa i ett kortare perspektiv. Enligt Lillemyr (2013) ansåg Vygotskij att fantasin är viktig, även som ett medel för att bättre förstå verkligheten och att upplevelser är grundläggande i sammanhanget

då de fördjupar verkligheten för barnet. Författaren belyser att Vygotskij såg ett samband mellan fantasi och känslor, att känslor påverkar fantasin och att det är detta som gör att barn utvecklar kreativitet. Enligt Lillemyr (2013) betonar Vygotskij glädje som ett av de viktigaste kännetecknen i leken och menar att det kan leda till motivation. Motivation och den motivationspotential som leken representerar är enligt Vygotskij ytterligare en viktig del av barns lek.

2.4 Kognitivismen

Säljö (2012) beskriver hur den kognitiva revolutionen inleddes under 1950-talet och växte sig starkare under de följande decennierna. Författaren belyser att intresset bland annat riktades mot hur människor förstår, bildar begrepp och löser problem på ett meningsfullt sätt. Med andra ord blev tänkande och mentala företeelser centrala för att förstå lärande och utveckling.

Säljö (2012) menar att den grundidé som kom att bli utgångspunkten för kognitivismen var föreställningen om människan som en informationsbehandlande varelse. Författaren menar att informationsprocessen har stora likheter med hur en dator behandlar information och kan beskrivas på följande sätt: information hämtas och kodas genom våra sinnen, vi processar den i hjärnan, lagrar den i minnet för att slutligen hämta ut informationen igen.

Jean Piaget har enligt Lillemyr (2013) haft ett starkt internationellt inflytande på pedagogiken och har haft stor betydelse för den psykologiska förståelsen för barns lek, den pedagogiska uppfattningen av lek och lekens värde i fostran. Lillemyr (2013) beskriver hur Piagets teori blev upphov till konstruktivismen, en gren av kognitivismen. Enligt Illeris (2007) var Piages konstruktivistiska syn en av hans styrkor, en syn som innebar att människan genom lärande och kunskap själv konstruerar sin förståelse av omvärlden.

2.5 Piagets teori om lek

Enligt Lillemyr (2013) hänger Piagets teori om leken samman med hans generella teori om barns kognitiva utveckling. Enligt författaren intresserade sig Piaget särskilt för att ge en kognitiv förklaring på kunskapsprocessen och på leken som begrepp, att förklara var i barnets

kognitiva utveckling man hittar lekens ursprung, att utveckla en teori om hur leken förändras med åldern och hur barns förhållande till regler inom leken utvecklas.

Enligt Lillemyr (2013) är adaptation, d.v.s. anpassning en viktig process i Piagets teori om den kognitiva utvecklingen. Författaren beskriver adaptation som en process som ökar och modifierar barnets erfarenheter och vetande, samt belyser att adaptation består av två delprocesser, assimilation och ackommodation.

Lillemyr (2013) menar att ett assimilativt lärande innebär att barnet tolkar situationer utifrån sina egna erfarenheter och kunskaper. Enligt Illeris (2007) präglas det assimilativa lärandet av en lugn och stabil utveckling framåt, där läroprodukter som t.ex. färdigheter och kunskaper byggs upp, integreras och stabiliseras. Författaren belyser att den typ av lärande som vi människor normalt praktiserar i vardagliga sammanhang är just det assimilativa lärandet. Illeris (2007) menar att det ackommodativa lärandet sker när barnet får nya erfarenheter som kräver att den kognitiva strukturen förändras. Lillemyr (2013) förtydligar detta genom att beskriva att förändringen resulterar i ett nytt lärande eftersom ackommodationen förändrar tidigare erfarenheter och kunskaper. Enligt Illeris (2007) kan de ackommodativa processerna vara både korta och plötsliga, eller långa där barnet successivt utvecklar ny förståelse eller kunskap. Enligt författaren kan denna typ av lärande relateras till begrepp som reflektion, kritiskt tänkande och medvetenhet och det är till stor del genom ackommodation som vårt lärande får en allmän användbarhet i olika och oförutsedda situationer.

Illeris (2007) framhåller att det assimilativa och det ackommodativa lärandet är ömsesidigt beroende av varandra. Författaren hävdar att det inte finns någon "ren" assimilation eller ackommodation men att det ur ett pedagogiskt perspektiv kan vara fruktbart att analysera de två processerna var för sig. Enligt Lillemyr (2013) gjorde Piaget just detta och förklarade lek som ren assimilation. Piaget menade att det blir lek när barnet övar ett handlingsmönster endast för den tillfredsställelse som ligger i att behärska detta utifrån tidigare erfarenheter. Detta leder enligt Piaget till att barnet själv är referens för det som händer, och för hur det händer.

Lillemyr (2013) belyser hur Piaget delar in leken i tre olika stadier, funktionslek, symbollek och regellek. Enligt författaren består funktionsleken av upprepade handlingar bara för funktionens skull, för att det är roligt och utförs utanför det sammanhang den ursprungligen

hörde hemma i. Funktionslek är även starkt sensomotoriskt präglad och övergången till symbollek sker när barnet kan låtsas, vilket enligt Piaget sker vid 1.5-3-årsåldern. Med ”låtsas” menar Piaget att barnet har förmågan att se samband mellan orsak och verkan i ett handlingsförlopp. Enligt Lillemyr (2013) utvecklas barns förmåga att använda symboler gradvis genom lek och imitation, vilket bidrar till att barnet får en ökad förståelse för symboler i sin omgivning. Enligt författaren är barnet i symbolleken medveten om skillnader mellan symbolens funktion i det verkliga livet och i leken. Piaget menar att symbolleken successivt övergår i mer kognitiva funktioner och att denna typ av lek kan sträcka sig upp till 11-12-årsåldern. Lillemyr (2013) belyser att det sista och högsta stadiet är regelleken, en lek som ofta uppstår i 4-7-årsåldern och vanligtvis dominerar i 7-11-årsåldern. Enligt författaren ansåg Piaget att barns förhållande till regler i leken har stor betydelse för deras moraliska utveckling och att två saker är särskilt viktiga när det gäller regler, hur barn praktiserar regeln och deras medvetenhet om regeln.

2.6 Eriksons teori om lek

Enligt Lillemyr (2013) var Erik Homburger Erikson en tysk-amerikansk socialpsykolog som räknas som en av de viktigaste utvecklarna av Freuds psykoanalytiska teori. Erikson utvecklade den psykosociala teorin, en teori om jagutvecklingen eller identitetsutvecklingen. Enligt Lillemyr (2013) hävdar Erikson att leken fyller en viktig funktion för barnets psykosociala utveckling och att det finns ett samband mellan lek och olika former av ritualisering som sker i samhället. Enligt författaren är detta centralt för Eriksons tankar om leken.

Enligt Lillemyr (2013) anser Erikson att leken erbjuder barn rika möjligheter att tillfredsställa två viktiga behov, behovet att inta en aktiv roll och behovet eller önskan att vara som en vuxen. För att tillfredsställa dessa två behov har Erikson utvecklat en lek teori som har tre stadier: autokosmisk lek, mikrokosmisk lek och makrokosmisk lek. I den autokosmiska leken är upprepningar vanliga och barnet kan inte skilja mellan sig själv och omvärlden. Lek med den egna kroppen är typiskt och är grundläggande för fortsatt utveckling av leken. Lillemyr (2013) beskriver Eriksons andra stadie, den mikrokosmiska leken där barnet börjar kunna skilja mellan sig själv och omvärlden. Barnets behov av lek med saker, t.ex. leksaker hamnar i fokus och kunskapen om att dela med sig av saker växer fram. Erikson menar att detta är ett

viktigt stadium då det påverkar barns utveckling när det gäller kärlek och hat, samarbete och den egna viljan samt auktoritet och frihet. Enligt Lillemyr (2013) kopplar Eriksons tredje stadie, den makrokosmiska leken ihop barnens erfarenheter från de två första stadierna. Förmågan att börja leka med andra utvecklas, konsekvenstänkandet ökar och barnet kan i större utsträckning anpassa sig efter regler och krav från omgivningen. Författaren menar även att barn i detta stadie har ett stort behov av beröm för sina prestationer, vilket stärker barnets självuppfattning som är ett viktigt steg i identitetsutvecklingen.

2.7 Fröbels teori om lek

Friedrich Fröbel var en tysk pedagog som uppmärksammade den fria lekens betydelse för barns utveckling och lärande, och är mest känd som grundaren av ”kindergarten” eller barnträdgårdarna (Fröbel 1995). Enligt Friedrich Fröbel (1995) är leken i den tidiga barndomen en källa till det kommande livet som vuxen och är av stort allvar och djup betydelse. Enligt författaren är det i leken som barn utvecklas både fysiskt och psykiskt och beskriver det på följande sätt: ”Ty hela människan utvecklas under lekarna och visar sig i sina finaste anlag, i sitt inre väsen” (Fröbel 1995, s 56). Fröbel (1995) ansåg att det är i leken som glädje, frihet, tillfredsställelse och ro skapas samt att det lekande barnet är något vackert. Författaren beskriver det lekande barnet som ett barn som helt går upp i sin lek och att barnet ska uppmuntras till detta då leken är barnens väg till kunskap. Enligt Fröbel (1995) utvecklas leken bäst om vuxna inte är inblandade, men framhåller att vuxna har en viktig roll när det gäller att erbjuda barnen olika material att leka med. Fröbel utvecklade en hel barnpedagogik med lekmaterial och beskrivningar av hur arbetet skulle genomföras. Leggåvor som bland annat var inspirerade av matematik var en central del av Fröbels pedagogik och gick ut på att stimulera barnen med bland annat bollar och klossar. Författaren menar dock att Fröbels pedagogik kan ses som motsägelsefull då lekgåvorna innebar planerade aktiviteter samtidigt som Fröbel framhöll den fria lekens betydelse för barn (Fröbel 1995).

2.8 Sammanfattning av lärandetraditioner, teoretiker och teorier

De lärandetraditioner och teoretiker som jag har presenterat i ovanstående text har på ett eller annat sätt haft betydelse för den nutida forskning som jag kommer att presentera i nästa kapitel. I Fröbels teori betonas den fria leken där pedagoger ska hålla sig utanför barnens lek,

men har en viktig roll när det gäller att förse barnen med olika lekmaterial. Vygotskijs teori utgår från ett sociokulturellt synsätt där samspelet mellan barn och vuxna är av stor vikt för lärandet. Detta perspektiv på lek är enligt mig mer relevant i dagens samhälle än Piagets teori som baseras på en äldre syn av barn och utgår från ett utvecklingspsykologiskt synsätt. Till skillnad från Piaget som intresserade sig för intellektuella aspekter av utvecklingen betonar Eriksons teori sociala och framför allt emotionella aspekter.

2.9 Lek och lärande i fritidshemmets styrdokument

I Lgr 11 kan man läsa följande: ”Skapande arbete och lek är väsentliga delar i det aktiva lärandet. Särskilt under de tidiga skolåren har leken stor betydelse för att eleverna ska tillägna sig kunskaper” (Lgr 11 s. 9). Skolverket (2014) hänvisar till ovanstående citat och menar att leken är ett betydelsefullt inslag i fritidshemsverksamheten samt att det finns goda möjligheter att arbeta med lek i fritidshemmet. Skolverket (2014) skriver att verksamheten formas bland annat med hjälp av leken som resurs och att forskare hävdar att barn som tillbringar tid i lärmiljöer med möjlighet till bland annat lek med kamrater har större möjligheter att utvecklas än barn som inte haft tillgång till sådana miljöer. I Skolverket (2014) återfinns även ett samlat stycke om lek i verksamheten som jag här har valt att citera:

”Leken kan bidra till att skapa meningsfullhet för eleverna och den har en central plats i fritidshemmets verksamhet. I leken kan eleverna bland annat bearbeta intryck, utveckla fantasi och kreativitet och utveckla sin samarbets- och kommunikationsförmåga. Leken ger även eleverna möjlighet att öva sig i tur-tagning, samförstånd, koncentration och uthållighet. Det här är erfarenheter och förmågor som i förlängningen kan bidra till ökad måluppfyllelse för eleverna. Det är värdefullt att det finns utrymme för både elevernas egen lek och för lek som är initierad av personalen” (Skolverket 2014 s. 34).

3. Tidigare forskning

Min studie handlar om lekens betydelse för lärandet i fritidshem och i min litteraturgenomgång har jag därför utgått från sökorden lek och lärande. Jag har sökt avhandlingar via söktjänsten Summon som tillhandahålls av Örebro universitet och jag har även sökt efter uppsatser som berör lek och lärande för inspiration. Jag har gått igenom referenslistor från dessa avhandlingar och uppsatser för att hitta relevant litteratur till mitt arbete, litteratur som jag har lånat på Örebro stadsbibliotek och från Universitetsbiblioteket i Örebro. Jag har även använt mig av tidigare kurslitteratur. Jag kommer att presentera tidigare forskning om lek och lärande som jag anser är relevant för mitt arbete och litteraturen består till största del av aktuell svensk litteratur eftersom min studie behandlar lek och lärande i svenska fritidshem utifrån ett pedagogperspektiv.

3.1 Nutida forskning om lek

Enligt Kane (2013) är det svårt att definiera lek, vilket Eva Johansson och Ingrid Pramling Samuelsson (2006) håller med om. Lillemyr (2013) hävdar att detta beror på att leken kan ha många och olika funktioner. Enligt författaren kan leken betraktas som ett av människans särdrag eller att lek är den mest dominerande formen av verksamhet hos barn, särskilt eftersom den har så stor betydelse för barns fysiska och psykiska utveckling. Författaren belyser även att leken kan betraktas som ett "här och nu-fenomen" där barnet "är i leken". Med det menar Lillemyr (2013) att barnet befinner sig i ett tillstånd där bland annat infall, fantasi och känslor får levas ut. Johansson och Samuelsson (2006) beskriver att fantasi, spänning, hängivenhet och engagemang karaktäriserar leken som även är symbolisk och kommunikativ.

Enligt Johansson och Samuelsson (2006) är det i den kommunikativa processen som vi förstår lek som social. Inge Johansson (2011) belyser att det är i leken som barn får prova olika sociala roller och att detta är grundläggande för identitetsskapandet. Lillemyr (2013) håller med om att leken är viktig för utvecklingen av personlig och kulturell identitet och att socialisationsprocessen som sker genom leken är av stor betydelse. Enligt Johansson och Samuelsson (2006) möter barn i leken den andres perspektiv, vilket ger möjlighet för barn att så småningom förstå andras perspektiv. Lillemyr (2013) menar att den sociala och

kommunikativa kompetens som barn utvecklar genom leken är av stor nytta senare i livet och att den präglar hur de växer in i samhället.

Trots att leken ofta är av social karaktär menar Lillemyr (2013) att mycket lek sker i ensam-situationer. Enligt författaren är leken ett mål i sig för det lekande barnet, d.v.s. att leken har ett egenvärde för barnet. Lillemyr (2013) beskriver att leken framhålls som central i barns vardag i svenska styrdokument och hänvisar till en publikation från Skolverket där det framkommer att leken ska ske på barns villkor utan yttre krav på prestation och har ett eget värde för barnet oavsett vad den leder till. I inledningen av detta arbete tog jag upp Kane (2013) som hävdar att det är motsägelsefullt att ge utrymme för lek och samtidigt ha intentioner med verksamheten. Falkner och Ludvigsson (2012) menar att många lärare står bakom ett perspektiv på lek där leken används som ett verktyg för bestämda lärandemål. Författarna hävdar att anledningen till detta är att det ger legitimitet åt lek i verksamheten till skillnad från ett perspektiv där leken ses som något meningsfullt i sig själv men att ”kunskapen” kommer på köpet. Ett konkret exempel på när kunskapen kommer på köpet är en vanligt förekommande aktivitet bland barn som författarna väljer att kalla ”bygg-lek med klossar”. Falkner och Ludvigsson (2012) beskriver hur aktiviteten ofta handlar om att utmana sig själv, kompisarna och materialet genom att bygga så högt som möjligt. De menar att kunskapen som kommer på köpet i denna aktivitet kan vara höjd, bredd, konstruktion, problemlösning, mätning, koordinera öga och hand, kommunikation, samarbete, att arbeta mot ett mål osv. Enligt min tolkning finns det alltså två olika perspektiv på lek i den svenska skolan: lek där leken har ett egenvärde, och lek som ett verktyg för lärande.

3.2 Nutida forskning om lärande

Begreppet lärande nämns på många ställen i Lgr 11 men vad betyder det egentligen? Enligt Illeris (2007) används ordet lärande i en mycket vid mening och med delvis olika betydelser. Författaren beskriver fyra olika grundbetydelser av begreppet och det första är att ordet lärande kan hänvisa till resultaten av läroprocesserna hos en individ. Ordet lärande kan enligt Illeris (2007) även hänvisas till de psykiska processer som äger rum hos den enskilde. Den tredje grundbetydelsen av ordet lärande kan enligt författaren hänvisas till de samspejlsprocesser mellan individen och han eller hennes materiella och sociala omgivning. Som den fjärde grundbetydelsen menar författaren att ordet lärande och ordet läroprocesser

ofta används som liktydigt med ordet undervisning och att detta sker både i vardagsspråket och i professionella sammanhang.

Johansson och Samuelsson (2006) beskriver att den typ av lärande som ligger till grund för våra svenska läroplaner är av relationell karaktär. Enligt författarna måste barnets sätt att agera förstås mot bakgrund av den värld som barnet lever i. Johansson och Samuelsson (2006) menar att lärande har sin grund i erfarenheter och den sociala och kulturella praktik som barn ingår i. Enligt författarna har barns tidigare erfarenheter och samspelet som äger rum i lärandesituationer betydelse för lärandet ur ett relationellt synsätt, och de menar att kommunikationen mellan lärare och barn, men även mellan barn sinsemellan är centralt. Istället för ett individuellt lärande beskriver Johansson och Samuelsson (2006) lärandet som en kollektiv och social verksamhet. Författarnas syn på lärande kan även kopplas till ett interaktionistiskt perspektiv. Philip Hwang och Björn Nilsson (2003) menar att ett interaktionistiskt perspektiv handlar om att människan är en social varelse som utvecklas i kontakt med andra människor. Författarna belyser att människan skapar sin självbild genom att i samspel tolka de roller, förväntningar och normer som finns runt omkring och det är inte förrän man som barn har möjlighet att se saker ur andras perspektiv som man kan utveckla sig själv.

Mikael Jensen (2013) belyser att när barn själva får bestämma väljer de ofta vem de vill vara med, var de vill vara och vad de vill göra. Författaren menar att det lärande som sker då är optimalt enligt dagens forskning. Jensen (2013) anser att denna typ av lärande skulle gynna olika pedagogiska verksamheter, t.ex. fritidshemmet om förutsättningar finns. Enligt författaren kan exempel på goda förutsättningar vara stimulerande miljöer som inspirerar till olika aktiviteter, material som erbjuder olika aktiviteter och personal som kan ta till vara barns intressen och guida dem när det behövs. Ann S. Pihlgren (2013) belyser att barn i fritidshem lär av varandra genom samspel och belyser pedagogernas roll i detta samspel. Författaren menar att ett fruktbart samspel mellan barnen ofta innebär planering av pedagoger, t.ex. att se till att gruppens intellektuella spännvidd är lagom stor, att miljön görs tillåtande och lockande och att uppgiften eller området är tillräckligt utmanande.

Johansson och Samuelsson (2006) beskriver att lust och engagemang ofta framhålls som både villkor för lärande och som lärandets karaktäristik. Författarna belyser att barn lär sig bäst när de fångas av något som upptar deras engagemang. Enligt Johansson och Samuelsson (2006)

utgör även kreativitet en kärna i lärande. Författarna hänvisar till Vygotskij och menar att överskridandet och nyskapandet av mening och förståelse av omvärlden är av stor betydelse för lärandet.

3.3 Förhållandet mellan lek och lärande

Lillemyr (2013) beskriver lek och lärande som två olika fenomen men att de kan övergå i varandra och ha en ömsesidig inverkan på varandra. Detta håller Johansson och Samuelsson (2006) med om. De anser att lek och lärande är olika dimensioner, som samtidigt har likheter i vad som karaktäriserar dem. Enligt författarna framstår bland annat lust, kreativitet, valmöjligheter, meningsskapande samt barns möjlighet till kontroll och att sätta mål som möjliga och viktiga dimensioner i både lek och lärande. Johansson och Samuelsson (2006) belyser att det finns lekdimensioner i lärande och att det finns lärandedimensioner i lek men menar samtidigt att det inte är självklart att lärande alltid är inbegripet i lek eller att lekdimensioner nödvändigtvis är involverade i lärande.

Enligt Lillemyr (2013) främjar styrdokumentet lärandeperspektivet på lek, d.v.s. att leken ska användas som ett verktyg för lärande. Författaren hänvisar till en studie av Samuelsson och Johansson där de kommer fram till att traditionella lärandeaktiviteter prioriteras framför leken som inte får den tid eller engagemang den kräver, trots att leken anses vara viktig. Lillemyr (2013) belyser även nackdelarna med den ökade fokuseringen på barns lärande vilka bland annat är att områden som den fria leken, skapande och barns sociala utveckling samt identitetsutveckling prioriteras lägre. Lillemyr (2013) hävdar att det är av stor betydelse att förhållandet mellan lek och lärande granskas i ett större pedagogiskt perspektiv och att det ultimata förhållandet innebär en naturlig växling mellan varierade former av lek och lärande.

3.4 Lek och lärande i fritidshemmet

Enligt Ingrid Bardon (2008) är leken central och en naturlig del av elevernas lärande på fritidshemmet. Monica Hansen Orwehag (2013) håller med om detta och beskriver hur leken har karaktäriserats som den huvudsakliga verksamhets och lärandeformen för fritidshemmet. Författaren menar att leken i fritidshemmet sker mestadels i grupp och att gruppleken kan

bidra till barnens sociala utveckling när det bland annat gäller att skapa och knyta vänskapsband, att ingå i gemenskaper för att bli en social individ, att utveckla självbestämmande och i slutänden inflytande och kontroll över sitt eget liv. Johansson (2011) håller med Orwehag i hennes resonemang om lek som form för socialt lärande och framhåller att lek är den grundläggande aktiviteten under en viss period under barns utveckling. Enligt författaren är lek en arena för att lära sig förstå omvärlden och en verksamhet där barn lär sig att förstå och agera i förhållande till andra.

Johansson (2011) beskriver att lärandet som sker i fritidshemmet framför allt är av informell karaktär. Falkner och Ludvigsson (2012) beskriver hur ett informellt lärande skiljer sig från ett formellt lärande genom att det bland annat är spontant, intressestyrt, frivilligt, inte följer ett bestämt schema eller har något uttalat mål. Johansson (2011) beskriver det informella lärandet som en individstyrd process där individen själv väljer vad han eller hon ska lära sig. Författaren hävdar att lärandet är integrerat i de vardagliga aktiviteterna och att detta lärande sker i sammanhang där lärandet ännu inte har fått sina institutionaliserade rum, som t.ex. i ett klassrum. Pihlgren (2013) menar att läraren i ett informellt sammanhang fungerar som en förebild i en miljö där eleven gör egna erfarenheter och att lek är av stor betydelse för det informella lärandet. Enligt Johansson (2011) äger formella och informella läroprocesser rum parallellt även i fritidshemmet, men menar att gränserna mellan de två lärandeformerna blir mindre skarpa då strukturen i fritidshem är mer öppen och flexibel i jämförelse med skolan där det formella lärandet främst betonas.

Enligt Pihlgren (2013) beskrivs lärandet på fritidshem ofta som ett vardagligt lärande, ett informellt lärande i autentiska situationer och att lärandet i stor utsträckning sker genom att eleverna lär ut och imiterar varandra. Johansson (2011) håller med om att eleverna lär av varandra genom observation och imitation, och Orwehag (2013) anser att detta är ett utmärkande drag för fritidshemmet. Falkner och Ludvigsson (2012) beskriver att det vardagliga lärandet i fritidshem handlar mycket om relationer, kamratskap, att lära sig ta ansvar och att visa hänsyn. Enligt författarna betonas pedagoger i fritidshem vardagslärandet och att barnen under sin fritidshemstid ska lära sig att klara av vardagliga sammanhang. Enligt Falkner och Ludvigsson (2012) har lärandet i fritidshemmet nuett i fokus och innehållet styrs ofta av vilka kunskaper som behövs i det aktuella sammanhanget. Trots detta menar författarna, precis som Johansson (2011) att eleverna i fritidshemmet lär för sitt framtida liv,

de lär sig fungera som människa och som medborgare, i deras vardag och i samhället i stort, i sig själv och tillsammans med andra.

3.5 Sammanfattning av nutida forskning om lek och lärande

Utifrån den tidigare forskningen har det framkommit att begreppet lek är svårt att definiera men att den har vissa karaktäristiska drag. Socialisationsprocessen som sker genom leken är viktig, både i stunden och för framtiden. Många lärare står bakom ett perspektiv på lek där leken används som ett verktyg för bestämda lärandemål då det ger legitimitet åt lek i verksamheten. Lillemyr (2013) hävdar att styrdokumentet främjar perspektivet på lek där leken används som ett verktyg för barnens lärande vilket kan bidra till att t.ex. den fria leken, d.v.s. lek för lekens skull där kunskaper kan komma på köpet prioriteras lägre. Lärandet i fritidshemmet beskrivs som ett vardagligt lärande av informell karaktär där leken ses som den huvudsakliga verksamhets och lärandeformen. Lust kreativitet och engagemang lyfts fram som viktiga delar i barns lärande. Barnen i fritidshemmet lär sig både i interaktionen med pedagoger och tillsammans med andra barn vilket går att koppla till ett interaktionistiskt perspektiv på lärande.

Mina tidigare erfarenheter av hur pedagoger i fritidshem arbetar med lek och lärande har tillsammans med den litteraturöversikt som jag har presenterat i detta kapitel legat till grund för hur jag har valt att gå vidare med denna studie. Mina tidigare erfarenheter var en stor anledning till varför jag valde att studera detta område och litteraturen har berikat mig med nya perspektiv och kunskaper. Dessa nya perspektiv och kunskaper har inspirerat mig och bidragit till utformningen av studiens intervjuguide. Min avsikt med de första fyra frågorna i min intervjuguide var att ta reda på pedagogernas grundsyn när det gäller området lek och lärande i fritidshem. Den femte och sjätte frågan är mer specifikt kopplad till det problem som är utgångspunkten för studiens syfte, värde och relevans, d.v.s. om lek används som ett verktyg för lärande och om den fria leken har ett egenvärde i verksamheten. Den senaste läroplanen och andra styrdokumentens påverkan på hur pedagogerna ser på dessa frågor är centralt i studien.

Jag har genom den tidigare forskningen inom området fått en generell bild av hur lek och lärande gestaltar sig i verksamheten och jag ser det som en viktig del av min studie att ta reda på om resultatet, oavsett om det gäller likheter eller skillnader går att koppla till min studies bakgrund och den tidigare forskning som gjorts inom området.

4. Metod

I detta avsnitt kommer jag att redovisa mina metodologiska utgångspunkter, hur urvalet av studiens informanter har gått till, generalisering och studiens tillförlitlighet, mina forskningsetiska överväganden, hur jag har genomfört min undersökning samt hur det empiriska materialet har bearbetats och analyserats.

4.1 Vetenskapligt förhållningssätt

Eftersom mitt empiriska material i denna studie består av en kvalitativ datainsamling som baserats på semistrukturerade intervjuer med pedagoger som arbetar i olika fritidshem, anser jag att mitt vetenskapliga förhållningssätt ligger närmast ett hermeneutiskt synsätt. Ingrid Westlund (2014) belyser att empiriskt material som lämpar sig för att tolkas hermeneutiskt är löst strukturerade frågor där informanterna får utrymme att utveckla egna erfarenheter och upplevelser. Westlund (2014) menar att hermeneutiken handlar om att tolka, förstå och förmedla upplevelser av olika fenomen, exempelvis inom skolans värld. Författaren beskriver tre olika riktningar inom hermeneutisk teori: existentiellt inriktad hermeneutik, misstankens hermeneutik och allmän tolkningslära. Jag har valt att använda mig av den allmänna tolkningsläran som också är den vidaste riktningen inom hermeneutiken. Westlund (2014) beskriver att den allmänna tolkningsläran går att använda oavsett vilket empiriskt material som insamlats och att tolkningen av materialet ofta handlar om att forskaren ställer textdelar i relation till helheten. Författaren menar att en tolkning inte är rimlig om delar i det empiriska materialet går stick i stäv med helheten. Enligt Runa Patel och Bo Davidsson (2003) diskuteras forskares förförståelse eller erfarenhet inom hermeneutiken. Enligt författarna närmar sig den hermeneutiske forskaren forskningsobjektet subjektivt utifrån sin egen förförståelse. Utifrån min studies empiriska material har jag som hermeneutiker tolkat materialet och dragit slutsatser utifrån min egen förståelse och erfarenhet.

4.2 Kvalitativ studie

Syftet med denna studie är att belysa hur pedagoger ser på lekens betydelse för lärandet i fritidshem och jag har valt att basera denna studie på en kvalitativ datainsamling som består

av intervjuer med pedagoger som arbetar i olika fritidshem. Enligt Steinar Kvale (1997) är en kvalitativ studie inriktad mot hur människor resonerar eller reagerar och Jan Trost (2010) menar att tonvikten vid denna typ av studie oftare ligger på ord än på siffror och statistik, något som Alan Bryman (2011) håller med om. Enligt Bryman (2011) är en kvalitativ forskningsstrategi ofta induktiv, tolkande och konstruktionistisk. Författaren beskriver de huvudsakliga stegen som ingår i en kvalitativ undersökning som generella frågeställningar, val av relevanta platser och undersökningspersoner, insamling av data, tolkning av data, begreppsligt och teoretiskt arbete samt rapport om resultat och slutsatser. Utifrån Kvale (1997), Trost (2010) och Brymans (2011) resonemang om kvalitativ forskning anser jag att en kvalitativ forskningsstrategi kommer att bidra till att uppfylla studiens syfte.

4.3 Kvalitativa intervjuer

Som det framkommit tidigare i detta kapitel har jag i denna studie valt att använda mig av kvalitativa intervjuer. Enligt Bengt Starrin och Barbro Renck (1996) utgår kvalitativa intervjuer från hermeneutiska och fenomenologiska metodansatser och syftet med dessa ansatser är att upptäcka okända eller otillräckligt kända förteelser och egenskaper. Bryman (2011) beskriver kvalitativa intervjuer som antingen ostrukturerade eller semistrukturerade till skillnad från strukturerade intervjuer som enligt författaren används vid kvantitativ forskning. Enligt Bryman (2011) är intervju sannolikt den mest använda metoden i kvalitativ forskning och menar att en anledning till detta har att göra med flexibiliteten som den kvalitativa intervjun erbjuder. Med flexibilitet menar författaren bland annat att intervjun kan följa den riktning som informanternas svar går i, intervjun kan anpassas efter viktiga frågor som dyker upp, intervjun kan avvika från de planerade frågorna samt att nya frågor och följdfrågor kan ställas. Enligt Bryman (2011) finns en betoning av det generella i en kvalitativ intervju där tyngden ligger i informanternas egna uppfattningar och synsätt.

Jag valde att använda mig av intervjuer eftersom jag anser att man då inte blir lika låst vid frågorna som vid t.ex. en enkätundersökning. Jag ville ge informanterna möjligheten att utveckla sina svar så mycket som möjligt och samtidigt minska risken för misstolkningar. Jag anser även att det personliga mötet i form av en intervjusituation bidrar till att pedagogerna delar med sig av sina erfarenheter och praktiska exempel från verksamheten i större utsträckning än via en enkät.

Bryman (2011) belyser att forskaren under en ostrukturerad intervju endast använder sig av någon form av minneshjälp för att få igång ett samtal där intervjupersonen sedan får svara och associera fritt. Enligt författaren påminner en ostrukturerad intervju delvis om ett vanligt samtal. Under en semistrukturerad intervju använder forskaren sig av en intervjuguide som innehåller specifika teman och frågor som ska beröras men trots detta har intervjupersonen stor frihet att utforma svaren på sitt egna sätt (Bryman 2011). Jag anser att en semistrukturerad intervju var lämpligast att använda till min studie då jag hade ett bestämt undersökningsområde och samtidigt ville erbjuda mina informanter stor frihet att utforma svaren på deras egna sätt. Jag anser att en fördel med semistrukturerade intervjuer är att intervjuguiden bidrar till att forskaren får svar på specifika frågor som är kopplade till forskarens syfte och frågeställningar, något som inte är självklart om man använder sig av en ostrukturerad intervju. Enligt Bryman (2011) är det sannolikt att forskaren använder sig av semistrukturerade intervjuer när hans eller hennes studie har ett tydligt fokus: ”Om forskaren inleder sin undersökning med ett förhållandevis tydligt fokus, i stället för med en allmän vilja att utforska ett område eller tema, kommer han eller hon sannolikt att använda sig av semistrukturerade intervjuer för att kunna ta sig an specifika frågeställningar (Bryman 2011, s 416).

4.4 Urval

Forskningsstudien har förlagts på tre fritidshem i två olika kommuner i Mellansverige. Anledningen till att jag valde tre fritidshem istället för exempelvis ett, var för att öka studiens tillförlitlighet samt för att kunna se eventuella skillnader och likheter mellan fritidshemmen när det gäller leken och lärandets roll i verksamheten. Två av fritidshemmen drivs i kommunal regi och ett fritidshem är integrerat i en friskola.

Då jag har genomfört min verksamhetsförlagda utbildning på dessa tre skolor så känner pedagogerna till mig och ställde sig mer än gärna till mitt förfogande. Bryman (2011) beskriver denna typ av urval som bekvämlighetsurval, vilket innebär att forskaren väljer lättillgängliga informanter. Då jag redan hade mina tidigare handledares kontaktuppgifter valde jag att kontakta dem av två anledningar, dels för att spara tid då detta arbete skrevs under en begränsad tidsperiod, och dels för att jag antog att mina handledare och några av

deras kollegor skulle kunna bidra med fruktbara svar om hur de ser på lek och lärande i fritidshemmet. Utifrån den sistnämnda anledningen anser jag även att jag har gjort en målinriktad urvalsstrategi. Bryman (2011) belyser att ett målinriktat urval innebär att forskaren gör sitt urval utifrån en önskan om att intervjua personer som är relevanta för studiens forskningsfrågor.

Informanterna i min undersökning består av en manlig och fyra kvinnliga pedagoger i olika åldrar, med olika lång erfarenhet av arbete i fritidshem och med olika utbildningsbakgrunder. Jag anser att en variation av kön, ålder, erfarenhet och utbildning hos informanterna bidrar till en bred bild av deras tankar och erfarenheter. För att inte röja mina informanternas riktiga identiteter har jag valt att använda fingerade namn:

- Karin – fritidspedagog. Karin är 54 år gammal, är utbildad fritidspedagog och har mer än 30 års erfarenhet av arbete i fritidshem.
- Agnes – fritidspedagog. Agnes är 57 år gammal, är utbildad fritidspedagog och har 12 års erfarenhet av arbete i fritidshem.
- Olof – fritidspedagog. Olof är 39 år gammal, är utbildad fritidspedagog och har 15 års erfarenhet av arbete i fritidshem.
- Amanda – förskollärare. Amanda är 61 år gammal, är utbildad förskollärare och har 18 års erfarenhet av arbete i fritidshem.
- Malin – fritidspedagog. Malin är 30 år gammal, är utbildad fritidspedagog och har 5 års erfarenhet av arbete i fritidshem.

4.5 Generalisering och tillförlitlighet

Eftersom denna studie genomfördes under en begränsad tidsperiod med endast fem informanter var aldrig ambitionen att generalisera resultaten till en större population. För att göra en sådan generalisering krävs enligt mig en mer omfattande studie, både tidsmässigt och innehållsmässigt. Utifrån studiens resultat anser jag ändå att informanterna resonerar på liknande sätt och att deras svar ofta överensstämmer med varandra. Om detta beror på informanternas utbildning eller deras erfarenhet av arbete i fritidshem kan jag inte svara på men enligt mig är det en intressant observation från en forskares perspektiv. Enligt mig är informanternas enighet i många av frågorna som rör lek och lärande i verksamheten ett tecken

på studiens tillförlitlighet. Det framkommer även i min studie att informanternas svar ofta går i linje med tidigare forskning inom ämnet vilket ytterligare stärker tillförlitligheten. Om jag hade haft svårt att se kopplingar mellan de fem informanternas svar och kopplingar till tidigare forskning inom ämnet hade studiens tillförlitlighet blivit lägre. Jag anser även att mitt urval av informanter på tre fritidshem i två olika kommuner i Mellansverige bidrar till studiens tillförlitlighet. Om jag endast använt mig av ett fritidshem och deras personal som informanter hade tillförlitligheten blivit lägre.

4.6 Etiska aspekter

Enligt Vetenskapsrådet (2002) är individskyddskravet en självklar utgångspunkt för forskningsetiska överväganden och kan konkretiseras i fyra allmänna huvudkrav: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet innebär att forskaren ska informera informanten om studiens syfte, att deltagandet är frivilligt, att han eller hon har rätt att avbryta sin medverkan och att uppgifterna som samlas in inte kommer att användas för något annat syfte än för forskningen. Informanterna som medverkade i min undersökning informerades muntligt om detta innan intervjuerna genomfördes. Samtyckeskravet innebär att forskaren ska inhämta informanternas samtycke om medverkan i studien och om informanterna är under 15 år bör samtycke dessutom inhämtas från föräldrar eller vårdnadshavare. Eftersom samtliga informanter i denna studie är vuxna pedagoger som arbetar i fritidshem krävdes endast deras samtycke. Konfidentialitetskravet har ett nära samband med frågan om offentlighet och sekretess, och innebär att forskaren ska förvara informanternas personuppgifter så att de inte går att identifiera för utomstående. I studien nämns därför inte namnet på skolorna där informanterna arbetar och informanternas namn är som det tidigare har framgått fingerade. Det sista av de fyra huvudkraven är nyttjandekravet vilket innebär att ”uppgifter om enskilda, insamlade för forskningsändamål, får inte användas eller utlånas för kommersiellt bruk eller andra icke-vetenskapliga syften” (Vetenskapsrådet 2002, s 14). Informanterna i denna studie har blivit informerade om att deras uppgifter endast kommer att användas till denna specifika studie.

4.7 Genomförande

Jag tog kontakt med mina informanter några veckor innan intervjutillfällena för att ge dem god tid att planera in intervjuerna i deras arbetsscheman. Eftersom jag har genomfört min verksamhetsförlagda utbildning på skolorna där mina informanter arbetar hade jag sedan tidigare deras kontaktinformation och kontakten angående intervjuerna skedde därför via e-post. Jag valde att inte skicka mina intervjufrågor (se Bilaga 1) till informanterna i förväg. Jag ansåg att det var bättre att informanterna fick höra frågorna först vid intervjutillfället då risken annars finns att informanterna som arbetar på samma skola hade diskuterat frågorna. Jag anser därför att informanternas spontana svar på intervjufrågorna blir mer trovärdiga. Samtliga intervjuer genomfördes på informanternas arbetsplatser. Mina informanter fick själva välja vart i skolorna intervjuerna skulle genomföras, men jag rekommenderade dem att välja en plats där vi kunde sitta i lugn och ro utan att bli störda. Jag ansåg att detta var viktigt med tanke på att det var deras egna tankar som skulle ventileras. Fyra av informanterna följde min rekommendation och letade upp tomma rum där intervjuerna kunde genomföras medan en av informanterna valde att sitta kvar i personalrummet trots att annan personal var närvarande, dock i en annan del av det relativt stora rummet.

I inledningen av intervjuerna presenterade jag individskyddskravet för informanterna (se tidigare avsnitt om etiska aspekter). För att dokumentera informanternas svar använde jag mig av två tillvägagångssätt: digitala ljudinspelningar samt anteckningar då det är en fördel att ha allt nedtecknat om tekniska fel hade uppstått. Fördelen med ljudinspelningar är att man kan lyssna och spela upp materialet gång på gång för att få reda på om man missade något viktigt i anteckningarna. En av informanterna ville höra intervjufrågorna innan hen gav sitt medgivande till att bli inspelad och beslutade sig sedan för att ställa upp. De övriga informanterna hade inte några problem med att jag använde mig av ljudinspelningar. Mina intervjufrågor och mitt arbetssätt som intervjuare präglades av mitt hermeneutiska synsätt. Frågorna var löst strukturerade vilket bidrog till att informanterna fick stort utrymme att utveckla deras egna tankar, erfarenheter och upplevelser inom ämnet. Jag använde mig även av följdfrågor för att få en djupare förståelse för det som informanterna valde att tala om. Under en av intervjuerna fick min informant ett samtal från en kollega som behövde hjälp med ett barn vilket resulterade i en paus på ungefär tjugo minuter mitt i intervjun. Jag anser

dock att detta inte hade någon påverkan på intervjun. Resterande fyra intervjuer genomfördes utan avbrott och samtliga intervjuer tog mellan 15 och 45 minuter.

4.8 Bearbetning och analysbeskrivning

Efter varje intervju renskrev jag mina anteckningar och när samtliga intervjuer var genomförda och renskrivna kompletterade jag dessa med hjälp av de digitala ljudfiler som spelades in under intervjutillfällena. Efter att jag lyssnat igenom ljudfilerna flera gånger valde jag att transkribera filerna, ett tidskrävande men viktig jobb för att förtydliga mina anteckningar och för att få tillgång till informanternas citat. Jag anser att informanternas citat är viktiga för att läsaren ska kunna bedöma om mina tolkningar av det empiriska materialet är trovärdiga. Nästa steg i min bearbetning av materialet var att jag bestämde mig för att presentera resultatet under rubriker som tydligt går att koppla till mina frågeställningar, till studiens bakgrund och till den tidigare forskning som jag har presenterat i studiens tredje kapitel. Informanternas citat användes som grund och utifrån citaten och mina anteckningar har jag tolkat informanternas svar utifrån ett hermeneutiskt synsätt, d.v.s. utifrån min egen förståelse och erfarenhet. Jag vill återigen poängtera att användandet av informanternas citat har begränsat mitt eget tolkningsutrymme, vilket jag ser som positivt för studiens trovärdighet.

Redan under intervjuerna uppmärksammade jag återkommande mönster i mina informanternas svar och under analysen av mitt insamlade material blev dessa mönster ännu tydligare. Det blev tydligt att informanternas resonemang och syn på lek och lärande i fritidshemmet till stor del stämde överens med varandra trots att de arbetar i olika fritidshem. Jag analyserade varje rubrik för sig och kom fram till att jag använder begreppen ”informanterna” eller ”alla informanterna” när deras svar överensstämmer med varandra. När en informant har svarat annorlunda eller beskrivit något som de andra informanterna inte har tagit upp så använder jag endast informantens namn. Efter att jag jämfört informanternas svar med varandra jämförde jag resultatet med studiens bakgrundskapitel och den tidigare forskning som presenterats i studiens tredje kapitel. Det framkom att det fanns tydliga kopplingar mellan studiens bakgrund, tidigare forskning och min studie vilket jag har valt att presentera i denna studies diskussionsdel.

5. Resultat

I detta kapitel kommer jag att presentera de resultat som jag har kommit fram till genom mina intervjuer. Jag kommer att presentera resultatet med hjälp av rubriker som är relaterade till frågorna i studiens intervjuguide. Jag kommer att presentera informanternas syn på begreppet lek, deras syn på begreppet lärande, deras syn på förhållandet mellan lek och lärande, vad de anser att barn kan lära sig genom leken, hur de ser på leken som ett verktyg för lärande, hur de ser på den fria lekens egenvärde i fritidshemsverksamheten samt om deras synsätt på leken har förändrats genom åren. För att underlätta för läsaren att tolka och bedöma studiens trovärdighet har jag valt att använda mig av citat från informanterna.

5.1 Informanternas syn på begreppet lek

Alla informanterna anser att lek är en viktig del av barns uppväxt och att barn genom leken lär sig om det vardagliga livet. Enligt informanterna kan lek vara många olika saker, bland annat barns sätt att uttrycka sig på och ett sätt för dem att bearbeta sin verklighet. Barnen kan i leken skapa egna världar och deras fantasi är en viktig del i detta. Gemensamt hos informanterna när de talar om begreppet lek är att det ska vara roligt, frivilligt, ske här och nu samt att leken är grunden för barns utveckling och lärande.

Lek är allt ifrån individens egna möjligheter att i fantasin kliva ut i prövade situationer. Det är allt ifrån att stå med en fot och dra i gruset då jag som åskådare kanske inte alltid ser vad barnet gör till avancerade rollekar (Agnes)

Ovanstående citat är Agnes tolkning av begreppet lek. Vidare beskriver hon leken som livsviktig för människan. Det är i leken som vi människor får prova på våra idéer och svara ja till andras idéer. I leken kan man enligt Agnes utforska möjligheter och förflytta tid och rum. Olof anser att leken fungerar som en förberedelse för livet och att leken är en nödvändig och viktig del av dagen. Malin håller med Olof om att leken är nödvändig för barn och framför allt den lek där barnen själva får välja vad dem vill göra och med vilka kompisar. Att barnen i leken själva ska få välja vad de vill göra och med vilka håller Amanda med om.

5.2 Informanternas syn på begreppet lärande

Alla informanterna anser att lärande sker hela tiden och att det kan ske på många olika sätt. Enligt informanterna ska inte allt lärande endast mätas som kunskap, utan att det ska gestalta sig och komma till uttryck så att lärandet i samspel med andra gör att ett ännu större lärande sker.

Jag anser att fritids största uppgift är att ge barnen en bra social grund att stå på (Olof)

Enligt informanterna ska fritidshemmet enligt Lgr 11 vara ett komplement till skolan och då lärandet i skolan är av mer formell karaktär där mätbara kunskaper prioriteras anser informanterna att deras huvudsakliga fokus är det informella lärandet där barnens sociala utveckling prioriteras. Informanterna belyser att den sociala aspekten av lärande är en stor anledning till varför de har valt att arbeta i fritidshem istället för att bli lärare i skolan.

Ibland tar barnen över våra planerade lekar och gör dem till sina egna, vilket brukar resultera i nya spännande lekar (Karin)

Informanterna hävdar att en informell lärmiljö utan alltför strikta ramar kan leda till att planerade lekar gestaltar sig på ett helt annat sätt än tanken var från början och att det inte behöver vara något negativt. Informanterna anser att barnens lust och kreativitet bidrar till ett lärande som blir värdefullt för deras utveckling och att detta bör uppmuntras trots att den planerade leken inte blir som pedagogerna har tänkt sig.

Enligt Agnes lär sig barn på samma sätt som vuxna men att de använder deras sinnen mycket kraftigare och har en större vilja och öppenhet för lärandet. Hon hänvisar till Piaget och beskriver hur hjärnan gör ett schema där det tidigare kunnandet finns lagrat. Sedan när ny kunskap kommer in rörs schemat om och den nya kunskapen tar plats. Enligt Agnes har då ett nytt lärande skett. Malin hänvisar istället till Vygotskij och beskriver att människor lär sig hela tiden i alla sociala sammanhang. Hon anser att den sociala utvecklingen som ofta prioriteras i fritidshem gör verksamheten till en utmärkt plats för barns lärande.

5.3 Informanternas syn på förhållandet mellan lek och lärande

Lek och lärande hör ihop. Barn lär sig genom leken (Karin)

Lek och lärande är en kombination i fritidshemmet. De går hand i hand. Man lär sig genom leken. Det är det fritids handlar om (Olof)

Lek och lärande är oskiljaktiga. Genom leken sker ett lärande som inte är ytligt (Malin)

Lek och lärande är samma sak. Leken och lusten till lärandet är en förutsättning för att kunskapen ska internaliseras inom individen (Agnes)

Lärandet pågår hela tiden och då är det minst lika viktigt med leken och lärandet i den som det är i det teoretiska. Jag skiljer inte så mycket på lek och lärande men man gör olika saker vid olika tidpunkter kanske (Amanda)

Alla informanterna är överens om att lek och lärande går hand i hand i fritidshemmet. Med anledning av att informanterna inte valde att utveckla sina svar kring denna fråga trots följdfrågor har jag valt att presentera deras svar med hjälp av ovanstående citat.

5.4 Vad kan barn lära sig genom lek?

Alla informanterna beskriver lärande som sker genom leken som intellektuell utveckling, känslomässig utveckling, motorisk utveckling och social utveckling. Informanterna anser att det är viktigt att våga pröva nya saker och att inte vara rädd för att göra fel. Att göra fel anser de inte som något dåligt utan snarare att det ger ny kunskap. Informanterna belyser att det lärande som sker i fritidshemmet kan beskrivas som ett vardagligt lärande här och nu, men som samtidigt kommer att vara viktiga kunskaper i barnens framtid. Alla informanterna betonar framför allt det sociala lärandet som en viktig del av lärandet i fritidshemmet.

Leken är nödvändig för barn och innebär utveckling för dem (Amanda)

Amanda utvecklar sitt citat och beskriver att utveckling handlar mycket om social kompetens och samarbete. Hon är övertygad om att leken är den bästa formen för barn att utveckla den sociala kompetensen på och att det är genom leken som barnen lär sig om sin omgivning.

Vi på fritidshemmet har en större profession än skolan traditionellt när det gäller barnens sociala utveckling. Brist på sociala koder kan verkligen slå ut människor. Om man inte hänger med i det sociala då hamnar man i situationer som gör att visst beteende inte är åldersadekvat. Då åker man fort ut (Agnes)

Agnes anser att den sociala utvecklingen är den viktigaste utvecklingen och menar att all världens kunskaper inte spelar någon roll om man inte har förmågan att uttrycka dem i sociala sammanhang. Hon beskriver att lärare i skolan inte längre har tid att arbeta med elevernas sociala utveckling då deras schema är fullspäckat med formella kunskaper och ser därför fritidshemmet som en viktig arena för det sociala lärandet. Agnes beskriver även den sociala utvecklingen som viktig för att inte hamna utanför.

Amanda anser att barn genom leken lär sig att kompromissa, att ta hänsyn till varandra och hur man löser konflikter. Hon anser även att barn genom leken får lära sig att bemästra sina känslor och att kunna gå in och ut i olika roller. Karin håller med Amanda om att rollekar är av stor vikt för barnens lärande av det sociala samspelet. Enligt Karin får barn genom rollekar möjlighet att använda sin fantasi och kreativitet för att skapa egna världar. Olof anser även han att rollekar är viktigt för barnen och han beskriver att de världar som barnen skapar i leken både kan vara helt påhittade eller gestalta riktiga situationer. Med påhittade situationer beskriver Olof situationer som är långt ifrån barnens verklighet, t.ex. när barnen lekar dinosaurier. Med riktiga situationer beskriver Olof att barnen leker eller gestaltar situationer som finns i deras vardag, t.ex. en familjesituation som den klassiska rolleken mamma, pappa, barn.

Imitation barn emellan är en viktig del av barnens lärande (Olof)

Olof hänvisar till forskning som säger att barn lär genom leken och belyser att en viktig del av lärandet i leken sker genom att de imiterar varandra, d.v.s. de gör vad andra gör, t.ex. syskon och kompisar. Amanda håller med Olof om att barn lär mycket av varandra

genom imitation och anser att lärandet inte bara behöver utgå från en pedagog. Hon anser att barnen antingen själva kan skapa en egen lek där de imiterar varandra eller att pedagogen har en gemensam genomgång av en lek för att eleverna sedan kan imitera och lära av varandra. Även Agnes anser att barn imiterar och lär av varandra och menar att barn nu för tiden är lärare precis som pedagoger. Enligt Agnes är barnen inga blanka kort när de kommer till skolan eller fritidshemmet utan alla barn har tidigt många olika erfarenheter som de kan dela med sig av till sina kamrater.

5.5 Leken som verktyg för barnens lärande

Alla informanterna anser att de använder sig av leken som ett verktyg för barnens lärande. De betonar att planerade lekar är extra viktigt bland de yngre barnen som går på fritids. Planerade lekar är enligt informanterna viktigt för att få ihop en grupp och för att skapa en känsla av gemenskap mellan barnen. Informanterna anser att fritidsverksamheten ska bestå av en blandning av planerade och fria lekar. Alla informanterna beskriver hur de planerar lekar men att det oftast är valfritt för barnen att delta i dessa. Informanterna anser att alla barn är olika, vissa föredrar att leka på egen hand medan vissa föredrar att delta i planerade lekar.

Vi planerar lekar som barnen har önskat (Karin)

Mycket av planeringen går att göra tillsammans med barnen. Detta gör att man inte behöver så mycket egen planeringstid (Amanda)

Två av informanterna anser att de har tillräckligt med tid för planering, mellan 2-4 timmar i veckan medan de andra tre anser att tiden inte räcker till. De som anser att det finns tillräckligt med tid beskriver att de antingen själva planerar lekar som barnen har fått önska eller att de planerar lekarna tillsammans med barnen.

Personalbrist gör det svårt för oss att både planera och genomföra lekar med barnen. Om någon eller några ur personalen sitter med några barn och håller på med något så får resterande personal hålla sig vandrande för att ha flöde. Det är för stora grupper kan jag tycka (Malin)

Hur förbereder jag en aktivitet när vi inte ens har egna lokaler? Det är barn i lokalerna hela tiden och fritids har ingen egen fritidslokal. Jag och barnen skulle vilja ha egna fritidslokaler

men så ser det inte ut idag. Fritids prioriteras inte och jag tycker att det är en stor resursfråga
(Agnes)

De informanter som anser att det finns för lite planeringstid hävdar även att bristen på personal bidrar till att de inte kan genomföra planerade lekar som de annars skulle vilja. De anser att barngrupperna ofta är för stora och att bristen på tillgängliga lokaler påverkar de planerade lekarna negativt.

Alla informanterna hävdar att styrdokumentet främjar lärandeperspektivet, d.v.s. att leken ska användas som ett verktyg för barnens lärande och informanterna försöker att leva upp till dokumenten så mycket som möjligt. Både Agnes och Malin anser att styrdokumentet fyller en viktig funktion och att de riktlinjer som finns att förhålla sig till som pedagog inom fritidshemsverksamheten är bra men menar samtidigt att resursfrågan begränsar möjligheterna att leva upp till dessa styrdokument. Karin och Olof belyser att de och deras kollegor inte aktivt arbetar efter styrdokumentet utan anser att man oftast får in lärande av olika slag i aktiviteter och lekar ändå. De ger exempel på att barnen lär sig matematik genom bakning och att turtagning och samspel är kunskaper som barnen tillägnar sig genom t.ex. brännboll.

Vårt tänk här på skolan är att vi har olika klokheter, att vi lär oss på olika sätt och då är leken en viktig del i det hela (Amanda)

Amanda anser att man i styrdokumentet tydligt kan se att varje barn ska få möjlighet att lära sig på olika sätt och genom att erbjuda lekar där pedagogerna har planerat vissa lärandemål anser hon att verksamheten bidrar till detta, framför allt i de yngre åldrarna. Hon anser att leken är ett sätt för att uppnå ett varierat lärande och anser även att leken borde följa med längre upp i åldrarna.

Om de större barnen inte vill leka är det svårt att använda leken som ett verktyg. Det märks att man kommer till en brytpunkt när barnen kommer upp till storfritids. När går leken över till att vara något annat än lek? Barnen leker fortfarande men vill inte delta i styrda lekar.

Barnen föredrar att sitta och lyssna på musik, sitta och prata med varandra, titta på videos, kommentera osv. Samtalet blir det viktiga (Olof)

Amanda beskriver hur den planerade leken är viktig i de yngre åldrarna på fritidshemmet, vilket Olof håller med om. Olof belyser dock att pedagogerna på det fritidshem han arbetar på inte använder sig av leken som ett verktyg för de äldre barnen på fritids lärande. Han beskriver att barnen kommer till en brytpunkt när de börjar på storfritids och att barnen då inte

längre vill delta i planerade lekar.

5.6 Den fria lekens egenvärde i verksamheten

När den fria leken fungerar främjar den och stimulerar allt lärande (Olof)

Det positiva med den fria leken är att barnen får använda sin fantasi och komma på själva vad de vill göra (Karin)

Barnen blir ledda under hela skoldagen och just att träna på att leda själv, det tycker jag att den fria leken gör. Vi ska både kunna leda men även kunna följa (Malin)

Att ha roligt är jätteviktigt när det gäller lek och när barnen själva får välja den lek som de tycker att det här vill jag göra nu och det här vill jag göra med dem här kompisarna (Amanda)

Den fria leken innebär att barn tränar initiativförmåga, de hittar på saker att göra och den sätter igång barnens rörelse (Agnes)

Trots att informanterna använder sig av leken som ett verktyg för barnens lärande är de samtidigt överens om att den fria leken har ett egenvärde i fritidshemsverksamheten. Informanterna anser att det positiva med den fria leken är att barnen får möjlighet att själva välja vad de vill göra och med vilka de vill vara med. De anser att när den fria leken fungerar leder den till ett lärande som är svårt att uppnå på andra sätt. Informanterna belyser att lusten är utgångspunkten för den fria leken och att barn i den fria leken får använda sin fantasi och att de tränar på initiativförmågan.

Det negativa med den fria leken är att några av barnen har svårt att hitta någon att leka med, de står vid sidan av och det är ju då man planerar lekar ibland. Därför är det bra att ha både och (Karin)

Vi har ett stort och viktigt ansvar när det gäller att hjälpa barn in i leken (Malin)

Det krävs inte mindre av personalen bara för att barnen har fri lek (Agnes)

Fri lek utan ett vuxenansvar är ju fel. För mig är fri lek att erbjuda olika aktiviteter och att hjälpa alla barn in i en lek. Vissa barn tar alltid för sig och leker men sen finns det alltid vissa barn som har svårare att komma in i en lek och då tycker jag att det är viktigt att man som vuxen finns där och hjälper dem in (Amanda)

Alla informanterna anser att det negativa med den fria leken är att vissa barn exkluderas. Enligt informanterna kan vem som helst av barnen riskera att hamna utanför i olika leksituationer men att det framför allt gäller de barn som inte är lika framåt och tar för sig. Det gäller även de barn som inte har lärt sig hur man leker och hur man tar sig in i en lek. Karin nämner att planerade lekar är av stor betydelse för att få med sig de barn som har svårt att hitta sin plats i den fria leken. Informanterna menar att det är extra viktigt för de barn som inte förstår lekkoder att komma in i leken och att pedagogernas roll är att se till att alla ska få chansen att vara med någon. Informanterna belyser att fri lek inte innebär att man som pedagog kan sluta att vara uppmärksam på barnens olika lekar.

Alla vet vi ju att fri lek är jätteviktigt. Mer hur mycket det står i styrdokumentet om det och om jag tycker att det ska vara mer eller mindre, det vet jag inte (Olof)

När det gäller den fria lekens utrymme i styrdokumentet går informanternas åsikter isär. Olof anser att han kan styrdokumentet för dåligt för att uttala sig om det bör vara mer eller mindre.

I förskoleklass och i fritidshem, ja. I skolan, nej. Men där har man också möjlighet att lära på olika sätt. Leken på fritidshemmet kan bli ett komplement till skolan genom t.ex. rollekar (Amanda)

Amanda som är utbildad förskollärare anser att det inte står tillräckligt mycket om den fria leken i skolans styrdokument men att det står tillräckligt mycket i förskoleklassen och fritidshemmets styrdokument. Hon anser därför att leken i fritidshemmet blir ett komplement till skolan.

Jag tycker att den fria leken får tillräckligt mycket utrymme men jag skulle inte ha något emot om den fria leken lyftes fram ännu mer (Malin)

Det står att den fria leken är viktig, framför allt i de allmänna råden för fritidshemmet men även i Lgr 11. I fritidshemmet har den fria leken mer utrymme än den planerade leken (Karin)

Malin och Karin anser att den fria leken anses viktig och får tillräckligt med utrymme i styrdokumentet. Malin skulle dock gärna se att den fria leken lyfts fram ännu mer.

Jag tycker inte att den fria leken får tillräckligt mycket utrymme i styrdokumentet. Den fria leken tycker jag handlar mycket om det pedagogiska frirummet. Vi mäter hela tiden vad barnen kan och vi slår undan fötterna på dem som inte kan. Jag tror att det pedagogiska frirummet är a och o för människors mentalhygien. Det pedagogiska frirummet är lek för mig och jag tycker att man aldrig kan ge den fria leken för mycket utrymme (Agnes)

Agnes anser inte att den fria leken får tillräckligt mycket utrymme i styrdokumentet. Hon anser att det pedagogiska frirummet är av stor vikt för att barn idag ska orka med skolan. Agnes menar att allt som barnen gör i skolan idag ska mätas och bedömas enligt läroplanens normer och betygskriterier och anser att den fria leken även borde innefatta ämnen i skolan. Hon tar bild som exempel och undrar vad som händer med eleverna om de aldrig bara får måla eller rita ifrån sitt egna huvud. Utifrån hur det ser ut i skolan idag anser Agnes att fritidshemmet har en viktig uppgift att komplettera skolan genom att erbjuda barnen mycket fri lek, d.v.s. ett pedagogiskt frirum.

Vi använder den fria leken i verksamheten både på grund av lekens egenvärde men även på grund av bristen på planerade aktiviteter och personal. På måndagar och fredagar är leken en stående grej men vi försöker oftast att erbjuda någon annan aktivitet. Man kan välja (Malin)

Vi har så pass många barn att vi faktiskt har svårt att göra planerade lekar där alla barn vill följa med. Så väldigt många barn kan ju välja den fria leken, inte jämt, jag tvingar iväg dem ibland när vi går hela fritids och då är det ju på grund av personalbrist. Skulle man ha en personal som kunde stanna kvar och ta hand om t.ex. fem eller tio barn så skulle situationen vara annorlunda (Agnes)

Alla informanterna beskriver att det är lekens egenvärde som gör att den används i verksamheten. När det är fri lek så försöker informanterna alltid att erbjuda någon planerad aktivitet för de barn som inte vill ha fri lek men informanterna begränsas ofta i sitt arbete på

grund av resursfrågan. De är eniga om att det inte finns tillräckligt med personal och att den fria leken ibland används som ett resultat av detta.

Det vi har sett de senaste åren är att barnen mindre och mindre vill ha styrda uppgifter på eftermiddagarna och vi tror att det hänger ihop med den nya läroplanen. Lärarna säger att det är tokspäckt, det finns ingen tid över till någonting annat överhuvudtaget och från den gruppen vi har idag syns det klart och tydligt det dem säger. Barnen vill ha fri tid, egen tid och göra det dem vill (Olof)

Barns behov av fri lek har inte minskat utan snarare ökat och det hänger ju också ihop med läroplanen idag som den är. Det är väldigt stort fokus på ämnen som matematik och svenska medan de kreativa ämnena får stå tillbaka. Skoldagen är så strukturerad och därför behövs den fria leken på eftermiddagarna (Agnes)

Barnen vill ha mindre och mindre styrda lekar på eftermiddagarna och informanterna anser att det har med den nya läroplanen att göra.

5.7 Förändring av synsätt på leken genom åren

Jag har blivit mera medveten om att planera leken med åren och att få in leken i ett lärande. Jag tror att det handlar om en större medvetenhet desto äldre man blir och desto mer erfarenhet man får (Amanda)

Alla informanterna är överens om att leken alltid har varit bra och viktig. Deras syn på leken som bra och viktig har inte förändrats, däremot anser informanterna att det är dem själva som har förändrats. De beskriver att erfarenheten av att arbeta i fritidshem har format deras sätt att se på lek och lärande idag och att de fortfarande lär sig nya saker.

Det har väldigt mycket att göra med vilken pedagogisk grundsyn, kunskapssyn och samhällssyn man har och i slutändan så handlar det väl om vilken typ av skola och fritidshem vi vill ha (Agnes)

Trots att informanterna är medvetna om att styrdokumentet vill att lek och lärande ska integreras i verksamheten anser de inte att styrdokumentet påverkar hur de som pedagoger ser

på leken. De framhåller istället att det är pedagogernas personlighet som avgör om styrdokumentet påverkar dem och att det har med värderingar att göra.

5.8 Sammanfattning av resultat

Informanterna anser att lek är en viktig del av barns uppväxt och att barn genom leken lär sig om det vardagliga livet. Till skillnad från det formella lärandet i skolan anser de att lärandet i fritidshemmet framför allt är av informell karaktär där barnens sociala utveckling är i fokus. Lust och kreativitet bidrar enligt informanterna till ett lärande som blir värdefullt för barnens utveckling och informanterna är överens om att lek och lärande går hand i hand i fritidshemmet. Det lärande som sker genom leken är enligt informanterna intellektuell utveckling, känslomässig utveckling, motorisk utveckling och social utveckling.

Informanterna anser även att imitation barnen emellan är av stor betydelse för deras lärande. Alla informanterna anser att de använder sig av leken som ett verktyg för barnens lärande men att fritidsverksamheten ska bestå av en blandning av planerade och fria lekar. De är överens om att styrdokumentet främjar lärandeperspektivet, d.v.s. att leken ska användas som ett verktyg för barnens lärande och informanterna försöker att leva upp till dokumenten så mycket som möjligt. Trots att alla informanterna använder sig av leken som ett verktyg för barnens lärande är de samtidigt överens om att den fria leken har ett egenvärde i fritidshemsverksamheten. Informanterna anser att det positiva med den fria leken är att när den fria leken fungerar leder den till ett lärande som är svårt att uppnå på andra sätt. Det negativa med den fria leken är enligt informanterna att vissa barn riskerar att exkluderas.

Informanterna anser att de ofta begränsas i sitt arbete på grund av resursfrågan, d.v.s. för lite personal i förhållande till antal barn i verksamheten och att barnen vill ha mindre styrda lekar på eftermiddagarna. Enligt informanterna har detta med den nya läroplanen att göra eftersom det i skolan inte längre finns tid för aktiviteter där den sociala utvecklingen, leken och lusten prioriteras. Informanterna anser därför att fritidshemmet blir ett komplement till skolan där den sociala utvecklingen och den fria leken har större prioritet. Enligt informanterna har leken alltid varit bra och viktig och deras synsätt har inte förändrats, dock är de överens om att erfarenheten av arbete i fritidshem har förändrat dem själva.

6. Diskussion

I detta kapitel kommer jag att koppla och diskutera undersökningens resultat i förhållande till studiens bakgrundskapitel och till den tidigare forskning som presenterats i studiens tredje kapitel. Jag kommer att diskutera undersökningens metod och genomförande och jag kommer att diskutera undersökningens betydelse för yrkesutövningen.

6.1 Resultatdiskussion

I denna del av studien kommer jag att koppla och diskutera undersökningens resultat i förhållande till studiens bakgrundskapitel och till den tidigare forskning som presenterats i studiens tredje kapitel. För att underlätta för läsaren har jag valt att använda mig av samma rubriker som i studiens resultatdel.

6.2 Informanternas syn på begreppet lek

Informanterna instämmer med Bardon (2008) och Orwehag (2013) om att leken är grunden för barns utveckling och lärande i fritidshemmet. Orwehag (2013) beskriver leken som den huvudsakliga verksamhets och lärandeformen för fritidshemmet. Precis som Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) och Kane (2013) anser informanterna att lek ska vara roligt, frivilligt och ske i nuet. Trots att leken sker ”här och nu” håller Olof med Johansson (2011) om att leken förbereder barnen inför framtiden. Precis som Johansson och Samuelsson (2006) anser informanterna att fantasi är en viktig del av leken och Agnes delar författarnas åsikt om att det är i leken som barn möter den andres perspektiv, vilket ger barnen möjlighet att så småningom förstå andras perspektiv. Agnes resonemang kan även kopplas till det interaktionistiska perspektivet som handlar om att människan är en social varelse som utvecklas i kontakt med andra människor (Hwang & Nilsson 2003). Malin anser att den lek där barnen själva får välja vad de ska göra och med vem är av stor vikt, vilket Jensen (2013) är överens om och menar att lärandet som sker i dessa situationer är optimalt enligt dagens forskning.

6.3 Informanternas syn på begreppet lärande

Johansson (2011) och Pihlgren (2013) beskriver att lärandet i fritidshemmet är av informell karaktär, ett vardagligt lärande och Falkner och Ludvigsson (2012) beskriver att det vardagliga lärandet i fritidshemmet handlar mycket om relationer. Detta håller informanterna med om. De hävdar att deras huvudsakliga fokus är det informella lärandet där barnens sociala utveckling prioriteras. Informanterna anser att barnens lust och kreativitet bidrar till ett lärande som blir värdefullt för deras utveckling, en åsikt som Johansson och Samuelsson (2006) delar. Författarna hävdar att kreativitet utgör en kärna i lärandet och hävdar att barn lär sig bäst när de fångas av något som upptar deras engagemang. Agnes hänvisar till Piaget och beskriver precis som Säljö (2012) kognitivismens informationsprocess som går ut på att information hämtas och kodas genom våra sinnen, vi processar den i hjärnan, lagrar den i minnet för att slutligen hämta ut informationen igen. Enligt Lillemyr (2013) och Illeris (2007) beskriver Agnes mer specifikt det ackommodativa lärandet som sker när barnet får nya erfarenheter som kräver att den kognitiva strukturen förändras. Säljö (2012) beskriver även det sociokulturella perspektivet och Vygotskij som Malin hänvisar till och belyser att människor blir delaktiga i kunskaper och erfarenheter genom samspel med andra i olika aktiviteter.

6.4 Informanternas syn på förhållandet mellan lek och lärande

Informanterna anser precis som Johansson och Samuelsson (2006) och Lillemyr (2013) att lek och lärande kan övergå i varandra och ha en ömsesidig inverkan på varandra. Johansson och Samuelsson (2006) belyser att lek och lärande har likheter i vad som karaktäriserar dem vilket informanterna även anser. Genom informanternas citat kan man se att de anser att det finns ett starkt och tydligt förhållande mellan de två begreppen. Malin hävdar att ”Lek och lärande är oskiljaktiga. Genom leken sker ett lärande som inte är ytligt”.

6.5 Vad kan barn lära sig genom lek?

Lillemyr (2013) anser att socialisationsprocessen som sker genom leken är av stor betydelse för barn. Enligt författaren är den sociala kompetens som barn utvecklar genom leken av stor

nytta senare i livet. Flera av informanterna delar författarens åsikt, de anser att leken är viktig för barns utvecklande av den sociala kompetensen och att det är genom leken som barnen lär sig om sig om sin omgivning.

Amanda anser att barn genom leken lär sig att kompromissa, att ta hänsyn till varandra och hur man löser konflikter. Hon anser även att barn genom leken får lära sig att bemästra sina känslor. Amandas resonemang går att koppla ihop med Eriksons lek teori som består av tre stadier. I det andra och tredje stadiet i Eriksons lek teori belyser Lillemyr (2013) att förmågan att börja leka med andra utvecklas, barnet kan i större utsträckning anpassa sig efter andra och barnet lär sig att hantera sina känslor.

Karin och Olof anser att rollekar är viktigt för barnen och Olof beskriver att de världar som barnen skapar i leken ofta är påhittade. Enligt Smidt (2010) hävdar Vygotskij att barnets förmåga att ägna sig åt låtsaslek har att göra med att det börjar kunna skilja det visuella från det förnuftsmässiga eller meningsfulla och att detta är det första steget mot utvecklingen av högre psykiska funktioner och verbalt tänkande, vilket enligt Vygotskij uttrycker lekens betydelse för kognitiv eller intellektuell utveckling.

Tre av informanterna belyser att imitation är viktigt för barnens lärande, vilket även Johansson (2011), Pihlgren (2013) och Orwehag (2013) anser.

6.6 Leken som verktyg för barnens lärande

Falkner och Ludvigsson (2012) menar att många lärare står bakom ett perspektiv på lek där leken används som ett verktyg för bestämda lärandemål. Alla informanterna i denna undersökning ställer sig bakom detta perspektiv och att de försöker leva upp till styrdokumentet så mycket som möjligt. Karin och Olof belyser dock att dem och deras kollegor inte aktivt arbetar efter styrdokumentet utan anser att man oftast får in lärande av olika slag i aktiviteter och lekar ändå. Falkner och Ludvigsson (2012) belyser även detta perspektiv där de menar att leken ses som något meningsfullt i sig själv men att ”kunskapen” kommer på köpet. Som läsare kan det vara lätt att få intrycket av att pedagogerna som anser att kunskaperna kommer på köpet genom olika aktiviteter inte anser att styrdokumentet är viktiga att följa. Jag menar dock att pedagogerna i denna studie som inte aktivt arbetar efter styrdokumentet istället använder sig av deras erfarenhet av arbete i fritidshemmet. Enligt min

åsiikt är pedagogerna mycket väl medvetna om att en aktivitet som bakning innebär ett matematiskt lärande för barnen men pedagogerna känner inte att det måste vara utgångspunkten för aktiviteten. Att pedagogerna väljer att inte aktivt följa styrdokumentet kan även vara ett tecken på att de inte står bakom styrdokumentets utveckling, d.v.s. att lärandet får en högre prioritet och att den fria leken får mindre utrymme. Utifrån informanternas resonemang om varför de valde att arbeta i fritidshem istället för att bli lärare är det enligt mig inte särskilt konstigt att vissa pedagoger är emot att denna utveckling.

Informanterna beskriver att de arbetar utifrån de båda perspektiv som jag har presenterat, ett perspektiv på lek där leken används som ett verktyg och ett perspektiv på lek där leken har ett egenvärde där kunskapen kan komma på köpet.

6.7 Den fria lekens egenvärde i verksamheten

Trots att alla informanterna använder sig av leken som ett verktyg för barnens lärande är de samtidigt överens om att den fria leken har ett egenvärde i fritidshemsverksamheten. Pihlgren (2013) instämmer med informanterna och menar att barnen gör egna erfarenheter och att lek är av stor betydelse för det informella lärandet. Enligt Johansson (2011) är det informella lärandet en individstyrd process där individen själv väljer vad han eller hon ska lära sig vilket stämmer överens med informanternas syn på lekens egenvärde i verksamheten.

Enligt Fröbel (1995) är den fria leken av stor betydelse för barns lärande och utveckling. Informanterna instämmer med Fröbel och menar att när den fria leken fungerar leder de till ett lärande som är svårt att uppnå på andra sätt. Fröbel (1995) framhåller även att vuxna har en viktig roll när det gäller att erbjuda barnen olika material att leka med. Amanda delar författarens åsikt och menar att fri lek innebär att erbjuda barnen olika aktiviteter.

Lillemyr (2013) hävdar att styrdokumentet främjar lärandeperspektivet, d.v.s. att leken ska användas som ett verktyg för lärande. Författaren menar att den ökade fokuseringen på barns lärande innebär att bland annat barns sociala utveckling och den fria leken prioriteras lägre. Tidigare i studiens diskussionsdel belyste jag att vissa pedagoger väljer att inte aktivt följa styrdokumentet när det gäller att integrera lek och lärande och att det kan bero på att den fria leken får mindre utrymme i styrdokumentet. Informanterna håller med Lillemyr (2013) om

att den senaste läroplanen fokuserar så mycket på kunskaper och kontrollen av kunskaperna att lärarna inte längre hinner med aktiviteter där den sociala utvecklingen, den fria leken och lusten prioriteras. Enligt mig är detta ett stort problem som kan leda till skoltrötta och omotiverade elever, framför allt om kontrasten mellan skolan och fritidshemmet blir otydligare i takt med att även fritidshemsverksamheten prioriterar det planerade lärandet. Utifrån informanternas resonemang om den nya läroplanen anser jag att den fria leken i fritidshemmet är viktigare än någonsin. Informanterna i studien delar min åsikt och anser att fritidshemmet ska vara ett komplement till skolan där den sociala utvecklingen och den fria leken har större prioritet.

6.8 Förändring av synsätt på leken genom åren

Enligt Lgr 11 och Skolverket (2014) förväntas pedagoger integrera lek och lärande. Informanterna är medvetna om detta men de anser inte att styrdokumentet påverkar hur de ser på leken. De hävdar att deras synsätt på leken inte har förändrats utan att det är dem själva som har förändrats genom deras erfarenhet av arbete i fritidshem. Amanda belyser att hon genom åren har blivit mer medveten om att planera leken och att få in ett lärande i leken, vilket styrdokumentet främjar men att det har mer med medvetenhet och erfarenhet att göra än med styrdokumentet. Enligt min åsikt kan det vara problematiskt att fritidshemmets styrdokument inte påverkar hur pedagogerna ser på leken i verksamheten. Jag anser dock inte att det har att göra med att de inte vill hålla sig uppdaterade och förnya deras kunskaper utan att det hänger ihop med anledningen till varför pedagogerna valde att arbeta i fritidshem istället för i skolan. Som det har framkommit i studien är det informella, vardagliga och det sociala lärandet i fritidshemmet en stor anledning till pedagogernas karriärval och Agnes förklarar varför styrdokumentet inte påverkar pedagogerna mer än vad de gör på följande sätt: ”Det har väldigt mycket att göra med vilken pedagogisk grundsyn, kunskapssyn och samhällssyn man har och i slutändan så handlar det väl om vilken typ av skola och fritidshem vi vill ha”. Man skulle alltså kunna anta att pedagoger i fritidshem har en syn på lärande som inte är helt förenlig med politikernas vision om hur verksamheten ska se ut. Enligt min åsikt skulle forskning om detta område vara intressant, både ur ett pedagogperspektiv och ur ett samhällsperspektiv.

6.9 Kritisk granskning av studiens metod och genomförande

Då jag aldrig tidigare har arbetat med en studie i denna storlek anser jag att det både har varit en lärorikt och intressant process. Mitt val av intervju istället för en enkätundersökning gav mig möjlighet att få mer utvecklande svar av informanterna, exempelvis genom följdfrågor. Jag anser att valet av kvalitativa semistrukturerade intervjuer var positivt eftersom jag hade ett bestämt undersökningsområde och samtidigt ville erbjuda mina informanter stor frihet att utforma svaren på deras egna sätt. Om jag istället hade valt att använda mig av en ostrukturerad intervju hade det inte varit självklart att jag hade fått svar på specifika frågor som gått att koppla till studiens syfte och frågeställningar. Jag anser att användandet av kvalitativa intervjuer som metod var positivt, dock tidskrävande med tanke på att intervjuerna transkriberades ut i efterhand. Trots detta anser jag att det transkriberade materialet var av stor vikt för att kunna presentera ett korrekt resultat utan för mycket egna tolkningar. Som jag har beskrivit i studiens metoddel fick jag genom det transkriberade materialet tillgång till exakta citat från informanterna, citat som jag sedan använde för att styrka mina tolkningar. Genom användandet av informanternas citat begränsas mitt eget tolkningsutrymme, vilket jag anser är positivt för studiens trovärdighet. Om jag enbart använt mig av anteckningar är risken större att resultatet hade färgats alltför mycket av mina egna tolkningar som utgått från min egen förförståelse och erfarenhet enligt det hermeneutiska synsättet.

Jag fann det väldigt lätt att få pedagoger att ställa upp och bli intervjuade, tyvärr visade det sig att flera av mina informanter gav relativt korta svar på mina frågor och valde ofta att inte utveckla sina svar trots mina följdfrågor. Jag fick intrycket av att pedagogerna ville svara på mina frågor för att hjälpa mig med min studie men att de hade relativt bråttom att bli färdiga med intervjuerna. Utifrån informanternas resonemang om resursbrist i verksamheten är jag inte förvånad över att informanterna ville bli färdiga så snabbt som möjligt för att kunna återgå till barngrupperna. Jag intervjuade fem pedagoger vilket jag i efterhand kan tycka var för få men då denna studie genomfördes under en begränsad tidsperiod ansåg jag att jag inte hade tid med fler intervjuer. Trots att jag endast har intervjuat fem pedagoger anser jag ändå att studiens tillförlitlighet är hög. Denna åsikt baserar jag på att informanterna som arbetar på tre olika skolor i två olika kommuner resonerade på liknande sätt och att deras svar ofta överensstämmer med varandra. Det framkommer även i min studie att informanternas svar ofta går i linje med tidigare forskning inom ämnet vilket ytterligare stärker tillförlitligheten.

Den begränsade tidsbristen bidrog även till att jag inte valde att genomföra en pilotstudie, något som jag ångrar i efterhand. En pilotstudie kunde ha bidragit till förändringar i frågeguiden vilket i sin tur kunde ha lett till mer utvecklade svar av informanterna. Jag valde att inte skicka mina intervjufrågor till informanterna i förväg då jag ansåg att svaren skulle bli mer spontana och trovärdiga om de fick dem direkt på plats. Även detta kan ha bidragit till kortare svar än om informanterna hade varit förberedda på frågorna.

6.10 Studiens betydelse för yrkesutövningen

Studiens bakgrundskapitel, den tidigare forskningen och mitt empiriska material har bidragit till att jag har fått en större förståelse för hur pedagoger i fritidshem ser på lekens betydelse för barnens lärande i verksamheten.

Jag anser att det är viktigt att pedagoger i verksamheten, skolornas rektorer och politiker tillsammans diskuterar fritidshemmets roll i framtiden. Politikernas vision är, enligt styrdokumentet att lek och lärande ska integreras vilket innebär att pedagogerna ska använda sig av leken som ett verktyg för barnens lärande. I denna studie har det framkommit att informanterna använder sig av leken som ett verktyg men att styrdokumentet inte påverkar deras syn på leken. Enligt min tolkning har pedagogerna i fritidshem en syn på lärande som inte är helt förenlig med politikernas vision. Det är möjligt att nyexaminerade grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshem kommer att följa styrdokumentet mer än deras äldre kollegor men det finns fortfarande en problematik som enligt mig bör lyftas och diskuteras. Bör det planerade lärandet i fritidshem minska och på så sätt ge mer utrymme till den fria leken? Enligt studiens informanter vill barnen själva ha mindre styrda lekar på eftermiddagarna och informanterna anser att det har med den nya läroplanen att göra eftersom det i skolan inte längre finns tid för aktiviteter där den sociala utvecklingen, leken och lusten prioriteras. Hur vill vi att fritidshemmet ska se ut i framtiden?

Under arbetets gång har jag fått nya funderingar kring lekens betydelse och i och med att min studie har behandlat lek och lärande i fritidshemmet ur ett pedagogperspektiv skulle det vara intressant att i framtiden studera verksamheten ur ett barnperspektiv. Precis som informanterna och studiens tidigare forskning belyser är leken en central del av lärandet på fritidshemmet och jag ser mycket fram emot att erbjuda barnen ett lustfyllt lärande som

framtida pedagog i verksamheten. Eftersom det finns relativt lite forskning om fritidshemmet och lärandet som sker i verksamheten är min förhoppning att studien kommer att bidra till ett ökat intresse för vidare forskning inom området.

Referenser

- Bardon, Ingrid (2008): *Lärande på fritidshem*. Högskolan för lärande och kommunikation, Jönköping.
- Bryman, Alan (2011): *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber AB.
- Falkner, Carin & Ludvigsson, Ann (2012): *God kvalitet i fritidshem – grund för elevers lärande, utveckling och hälsa*. Högskolan för lärande och kommunikation, Jönköping.
- Fröbel, Friedrich (1995): *Människans fostran*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Hansen Orwehag, Monica (2013): Fritidspedagogisk didaktik – att vara lärare i fritidshem. I Ann S. Pihlgren, red: *Fritidshemmets didaktik*, s 27 - 58. Lund: Studentlitteratur AB.
- Hwang, Philip & Nilsson, Björn (2003): *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Natur och kultur.
- Illeris, Knud (2007): *Lärande*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Jensen, Mikael (2013): Lärandets hur, vem, när och var. I Ann S. Pihlgren, red: *Fritidshemmets didaktik*, s 59 - 76. Lund: Studentlitteratur AB.
- Johansson, Eva & Pramling Samuelsson, Ingrid (2006): *Lek och läroplan – Möten mellan barn och lärare i förskola och skola*. Göteborg: Göteborg Studies in Educational Sciences, 249.
- Johansson, Inge (2011): *Fritidshemspedagogik*. Stockholm: Liber AB.
- Kane, Eva (2013): Att ge leken utrymme. I Ann S. Pihlgren, red: *Fritidshemmets didaktik*, s 167 - 188. Lund: Studentlitteratur AB.

Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.

Lgr 11: *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Skolverket.

Lillemyr, Ole Fredrik (2013): *Lek på allvar – en spännande utmaning*. Stockholm: Liber AB.

Patel, Runa & Davidsson, Bo (2003): *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur AB.

Pihlgren, Ann S. (2013): Inledning. I Ann S. Pihlgren, red: *Fritidshemmets didaktik*, s 11 - 26. Lund: Studentlitteratur AB.

Pihlgren, Ann S. (2013): Fritidsläraren planerar. I Ann S. Pihlgren, red: *Fritidshemmets didaktik*, s 121 - 140. Lund: Studentlitteratur AB.

Pramling Samuelsson, Ingrid, & Sheridan, Sonja (1999): *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur AB.

Skolverket (2014): *Allmänna råd och kommentarer för kvalitet i fritidshem*. Stockholm: Skolverket.

Smidt, Sandra (2010): *Vygotskij och de små och yngre barnens lärande*. Lund: Studentlitteratur AB.

Starrin, Bengt & Renck, Barbro (1996): Den kvalitativa intervjun. I Per-Gunnar Svensson & Bengt Starrin, red: *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur AB.

Säljö, Roger (2012): Den lärande människan – teoretiska traditioner. I Ulf P. Lundgren, Roger Säljö & Caroline Liberg, red: *Lärande, skola, bildning – grundbok för lärare*, s 139 - 198. Stockholm: Natur & Kultur.

Trost, Jan (2010): *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur AB.

Vetenskapsrådet (2002): *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. URL: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Westlund, Ingrid (2014): Hermeneutik. I Andreas Fejes & Robert Thornberg, red: *Handbok i kvalitativ analys*, s 71 – 89. Stockholm: Liber AB.

Bilaga 1

Intervjufrågor:

Ålder:

Utbildning:

Erfarenhet av arbete i fritidshem:

1. Vad innebär lek för dig?

2. Vad innebär lärande för dig?

3. Hur ser du på förhållandet mellan lek och lärande?

- Två skilda begrepp? Kan de kombineras?

4. Vad kan barn lära sig genom lek?

- Intellektuell utveckling
- Känslomässig utveckling
- Motorisk utveckling
- Social utveckling

5. Använder ni er av leken som ett verktyg för barnens lärande?

- Planerade lekar där leken inte är målet i sig.
- Varför? Hur?
- Främjar styrdokumentet "lärandeperspektivet"? Varför?
- Finns det tid för planering och genomförande i praktiken?

6. Har den fria leken ett egenvärde i verksamheten?

- Positivt och negativt med den fria leken?
- Får den fria leken tillräckligt utrymme i styrdokumentet?
- Av vilken anledning används den fria leken i verksamheten? Egenvärde? Tid för planering? Personalbrist?

7. Har din syn på leken i verksamheten förändrats genom åren?

- Varför? Hur?
- Har förändringar i styrdokumentet bidragit till detta?